10.11.2023

Tarkastusvaliokunta
trv@eduskunta.fi

## K 2/2023 vp Hallituksen vuosikertomus 2022 - Julkiset hankinnat

Tarkastusvaliokunta on pyytänyt kirjallista lausuntoa julkisten hankintojen tehostamisesta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) kiittää mahdollisuudesta lausua asiaan ja kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin.

### Julkisten hankintojen kehittämiseksi tehdyt toimenpiteet

Julkisten hankintojen eteen on Hankinta-Suomen puitteissa tehty paljon toimenpiteitä, joiden KKV pääsääntöisesti katsoo edesauttavan hankintojen tehostamista.[1] KKV pitää hyvänä asiana, että hankintayksiköiden parhaita käytäntöjä on jaettu hankintayksiköiden kesken. Samoin hankintojen kehittäminen yhteistyössä hankintatutkijoiden kanssa on hyvä ja tehokas tapa edistää suomalaista hankintaosaamista.

KKV pitää kuitenkin huolestuttavan sitä, etteivät toimenpiteet KKV:n käsityksen mukaan ulotu kaikkiin hankintayksiköihin vaan osallistuminen Hankinta-Suomen toimenpideohjelmiin on vapaaehtoista. Tällöin toimenpiteiden ulkopuolelle jää paljon hankintayksiköitä. Voidaan olettaa, että hankintojen kehittämistoimiin osallistuu pääasiassa valistuneita hankintayksiköitä, jolloin toimenpiteet eivät ole kohdentuneet kaikkein eniten apua tarvitseville hankintayksiköille.

### Tärkeimmät jatkotoimet hankintojen kustannussäästöjen saavuttamiseksi

Julkisissa hankinnoissa on hälyttävän vähän kilpailua.[2] KKV kokeekin kustannussäästöjen saavuttamisen kannalta tärkeimmiksi jatkotoimiksi sellaiset toimet, joiden voidaan odottaa lisäävän kilpailua hankinnoissa. Myös toimet, jotka kannustavat julkisen sektorin organisaatioita selvittämään hankinnan kilpailuttamisen hyötyjä suorahankinnan tai sidosyksikköhankinnan sijaan, tulisi harkita.

Esimerkiksi hankintoihin osallistumisen helpottaminen ja hankinnoista tiedottamisen kehittäminen voivat molemmat lisätä kilpailua. Myös markkinavuoropuheluihin velvoittaminen ja niiden pohjalta hankinnan suunnittelu mahdollisimman houkuttelevaksi yrityksille voi lisätä kilpailua ja tuoda kustannussäästöjä.

[1] Listaus tässä lausunnossa huomioiduista hankintojen kehittämiseen tähtäävistä toimenpiteistä: https://vm.fi/documents/10623/15348578/Toimenpidelistaus2022FI.pdf/2452816f-baf3-686d-ef33-1b9626e375bd/Toimenpidelistaus2022FI.pdf/Toimenpidelistaus2022FI.pdf?t=1670840792961

[2] https://www.kkv.fi/blogit/kkv-blogi/julkisissa-hankinnoissa-on-tehostamisen-varaa-mutta-toimet-on-kohdennettava-oikein/

KKV pitää tärkeänä, että jatkotoimia suunnitellaan tietoon pohjautuen ja että niitä testataan esimerkiksi pilotoimalla toimenpiteitä tietyillä alueilla. Näin varmistetaan, että kehittämistoimilla on halutunlaisia vaikutuksia. Toimien etu- ja jälkikäteisvaikutusarviointi vaatiikin laadukasta aineistotason tietoa hankinnoista ja niiden kustannuksista.

**Hankintojen seurannan kehittäminen**

KKV pitää hankintojen onnistumisen seurannan nykytilaa huomattavan puutteellisena. Nykyään ei esimerkiksi pystytä laaja-alaisesti seuraamaan, kuinka monen euron edestä ja miltä yrityksiltä kussakin hankinnassa tehdään ostoja. Taloudellisen onnistumisen lisäksi nykyään ei laaja-alaisesti seurata hankinnan onnistumisen muita ulottuvuuksia, kuten aikataulun pitämistä tai toimitetun tuotteen tai palvelun laatua. Jatkossa tulisi panostaa merkittävästi hankintoja ja julkisen sektorin ostolaskuja koskevan tietoinfrastruktuurin kehittämiseen. Erityisen tärkeää seurannan kannalta on, että tiedot kilpailutuksesta, sopimuksista ja hankinnalle kohdistuneista ostoista pystytään yhdistämään.

KKV kannattaa kaikkia sellaisia toimia, joilla parannetaan hankintatiedon avoimuutta ja hyödyntämistä. Hankintatiedon tulisi olla keskitetysti saatavissa sekä viranomaisille että hankintayksiköille itselleen. Lisäksi tiedon tulisi olla riittävän yksityiskohtaista niin, että yksittäiset hankinnat pystytään yksilöimään. Hankintatiedon keruusta ja hallinnoinnista tulisi tehdä myös entistä velvoittavampaa esimerkiksi ostolaskutietojen osalta.

**Hankintojen valvonnan resurssointi**

KKV:n julkisten hankintojen valvontatoiminnon resursseja tulisi vahvistaa julkisten hankintojen tehostamiseksi. KKV:n havaintojen perusteella julkisiin hankintoihin liittyy runsaasti lainvastaisia menettelyjä. KKV:n valvontatoiminta edesauttaa kilpailuttamisvelvollisuuden noudattamista, mikä puolestaan edistää markkinoiden kilpailullisuuden hyödyntämistä julkisissa hankinnoissa. Viraston on yleensä etsittävä lainvastaiset suorahankinnat oman selvitystoimintansa kautta, mikä on hyvin resurssi-intensiivistä. Hankintojen valvonnan nykyiset hyvin rajalliset resurssit on käytettävä kokonaisuudessaan lainvastaisiin menettelyihin puuttumiseen lainvastaisten suorahankintojen tehokkaaksi ehkäisemiseksi.

KKV:lla ei ole tällä hetkellä resursseja hankintayksiköiden neuvontaan tai valistustyöhön hankintojen kehittämiseksi. KKV:n tekemällä valistustyöllä olisi kuitenkin merkittävä julkisten varojen käytön tehokkuutta parantava vaikutus, koska valistustyön kautta hankintayksiköitä voitaisiin opastaa hyödyntämään aiempaa paremmin markkinoiden kilpailullisuutta julkisissa hankinnoissa. Hankintojen valvonnan lisäresursoinnilla siten, että KKV:lla olisi mahdollisuus neuvoa hankintayksiköitä hankintojen kehittämiseksi ja hankintalainsäädännön noudattamisen varmistamiseksi, voitaisiin siten edesauttaa merkittävästi hankintojen tehostumista.

Jan Jääskeläinen
tutkimusohjaaja